

Förhistoriska boplatsslämningar i Källeberg

Arkeologisk utredning
RAÄ Brålanda 178, Källeberg 1:205, 1:6 m.fl.
Brålanda socken, Vänersborgs kommun
Johanna Lega
Västarvet kulturmiljö
Arkeologisk rapport 2019:1

Förhistoriska boplatsslämningar i Källeberg

Arkeologisk utredning
RAÄ Brålanda 178, Källeberg 1:205, 1:6 m.fl.
Brålanda socken, Vänersborgs kommun
Johanna Lega
Västarvet kulturmiljö
Arkeologisk rapport 2019:1

Författare Johanna Lega

Grafisk form, layout och teknisk redigering Gabriella Kalmar

Omslagsbild Omslagsbild: En övergiven bil i kanten av de stora leråkrar som breder ut sig söder om boplatsen. Foto Johanna Lega

Tryck Regiontryckeriet AB, Trollhättan 2019

Västarvet

Vänerparken 13

462 35 Vänersborg

tel. 0521-26 41 50, fax 0521-27 50 19

www.vastarvet.se

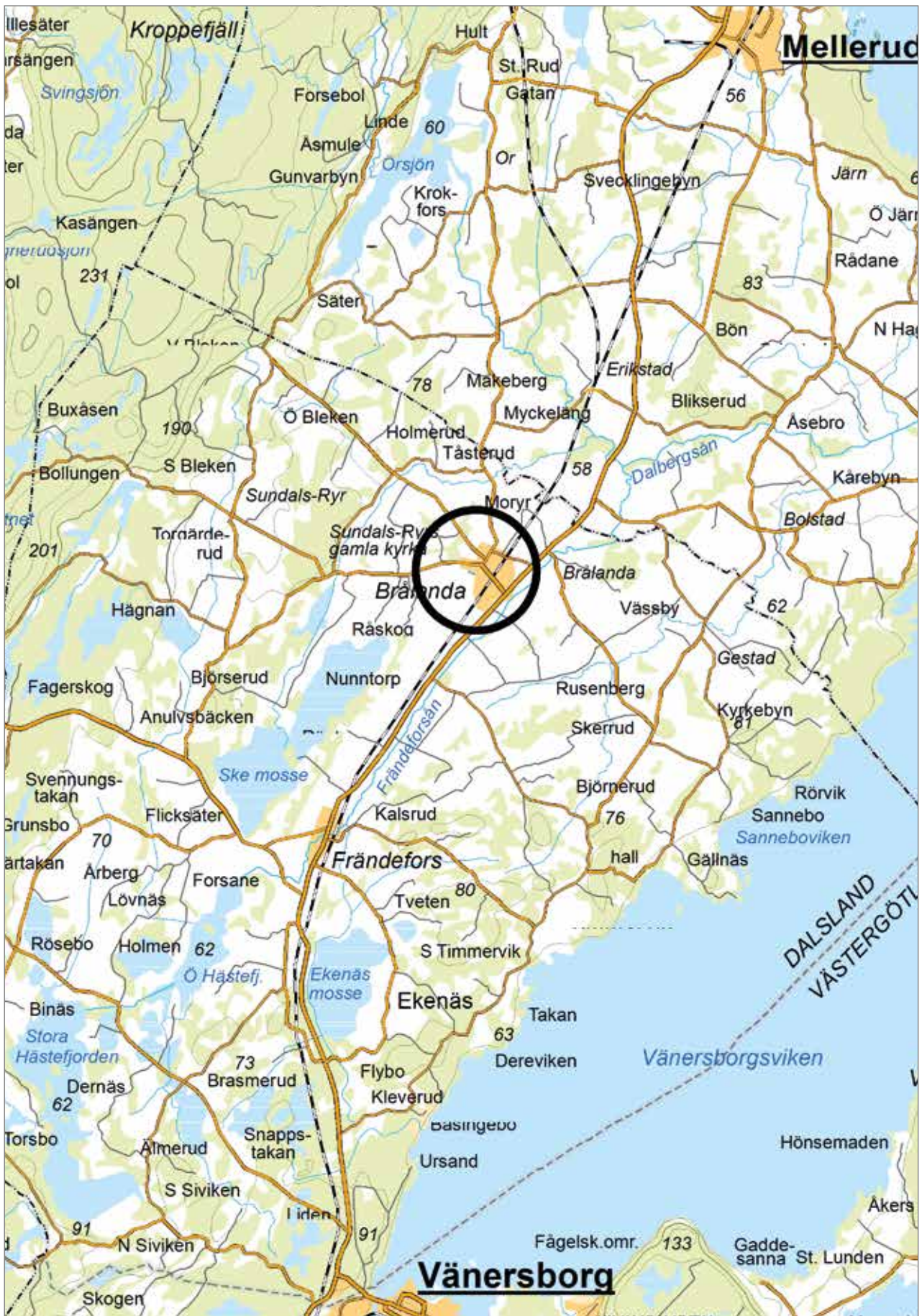
Innehåll

Sammanfattning	6
Inledning.....	6
Syfte och metod.....	6
Landskap, fornlämningar och historiskt kartmaterial.....	7
Genomförande och resultat.....	7
Boplatslämningar.....	9
Antikvarisk kommentar.....	9
Resultat i förhållande till undersökningsplanen.....	9
Litteratur.....	12
Otryckta källor.....	12
Tekniska och administrativa uppgifter.....	13
Bilagor.....	14

Ankom: 2019-05-24. Ärende: PLAN.2018.1 Handling: 1341027

Figur 1. Utdrag ur GSD-Sverigekartan över Västra Götalands län med platsen för utredningen markerad med en röd prick.

Figur 2. Utdrag ur GSD-Översiktskartan över de norra delarna av Västra Götalands län med utredningsområdet markerat.

Figur 3. Drönarfoto från väster över planområdet. Området i bortom ladan är påverkat av rasmassor från de byggnader som stått på platsen. Foto Johanna Lega

Sammanfattning

Utredningsområdet är beläget i de västra delarna av Brålanda samhälle. Terrängen består av framför allt av leråker som i den norra delen övergår i en sandig moränrygg. På grund av planläggning för nya bostäder utförde Västarvet kulturmiljö en arkeologisk utredning under tidig sommar 2018. Delar av området var påverkat av bebyggelse som nyss rivits. Resultatet var att lämningar efter förhistorisk bosättning kunde konstateras i form av härdar, gropar och stolphål. Ytterligare arkeologiska insatser anses vara nödvändiga för att avgränsa boplatserna och bedöma hur omfattande lämningarna är.

Inledning

I juni 2018 utförde Västarvet kulturmiljö en arkeologisk utredning i Källeberg, som ligger i den nordvästra delen av Brålanda samhälle i Vänersborgs kommun. Anledningen till undersökningen var att det planeras för nybyggnation av bostäder. Utredningsområdet var 5,4 hektar stort och beläget på ler- och moränmark. Den

arkeologiska utredningen utfördes med tillstånd av länsstyrelsen i Västra Götalands län (diarienummer: 431-10230-2018). Johanna Lega var projekt- samt fältarbetsledare och övrig medverkande arkeolog var Mats Hellgren.

Syfte och metod

Syftet med undersökningen var att klargöra om det fanns okända fornlämningar inom utredningsområdet. Alla lämningar skulle vara kända och bedömda avseende fornlämningsstatus efter att undersökningen var avslutad. Meningen var att den arkeologiska utredningen skulle resultera i ett planerings- och beslutsunderlag som kan ligga till grund för den fortsatta exploateringsprocessen.

Utredningen utfördes med hjälp av en larvburen grävmaskin med planskopa. Sökschakt med en storlek på 5 till 40 kvadratmeter upptogs med jämn spridning över ytan. Inom området hade delar av en gård nyligen rivits vilket medförde att vissa partier var fyllda av rasmassor från historisk tid. Av den gamla gårdsbe-

Figur 4. Foto från boplatsen mot den östra delen av utredningsområdet. I schaktet skymtar en av härdarna (A1066).
Foto Johanna Lega.

byggelsen fanns endast en del av en ladugård kvar på platsen. Efter att undersökningen hade avslutats lades schakten igen. Samtliga schakt och påträffade anläggningar mättes in med GPS och dokumenterades med appen Arkeo i fält. Eftersom ingen tvekan rådde kring anläggningarnas status profilgrävdes endast två stolphål. För fotodokumentation användes digitalkamera.

Landskap, fornlämningar och historiskt kartmaterial

Utredningsområdet är till större delen beläget på platta leråkrar nordväst om Brålanda samhälle. I den norra delen av området löper en sandig moränrygg i nordväst-sydostlig riktning i landskapet. Ryggen är ungefär en mil lång och omgiven av lermarker. Utredningsområdet ligger således med norra delen på morän- och södra delen på lermark och brukas framförallt som åkermark med enstaka trädbevuxna impediment.

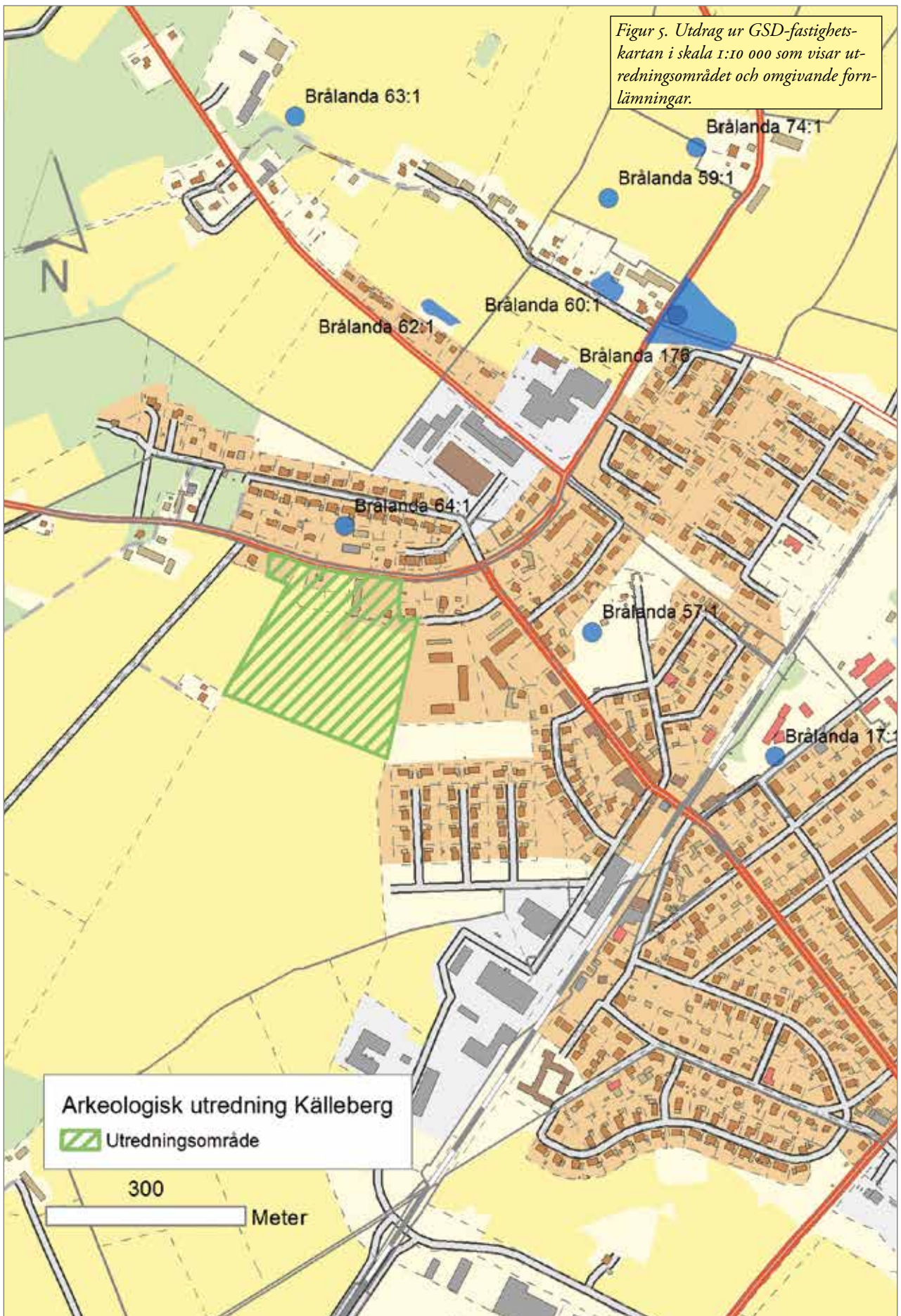
De närmaste kända fornlämningarna finns inom 500 meter norrut och mot nordost på samma moränrygg. Det är två gravfält (RAÄ Brålanda 60 och 62), plats för en borttagen hög och en boplats (RAÄ Brålanda 58 och 176) samt två skålgropslokaler (RAÄ Brålanda 63 och 74). I närområdet finns också lösfynd i form av förhistorisk keramik och en stenyxa (RAÄ Brålanda 17 och 57). Den borttagna högen undersöktes 1968 och daterades med hjälp av gravkeramiken till romersk järnålder. Eftersom det i modern tid endast gjorts ett fåtal arkeologiska undersökningar i denna del av Vänersborgs kommun

finns det möjligheter att undersökningen kommer ge ny information om områdets förhistoria.

Det finns en hel del historiskt kartmaterial bevarat för området. Storskifteskartan från 1780 visar att skattemaniet *Kjälleberg* ursprungligen var beläget ungefär 200 meter öster om det aktuella planområdet. Platsen som nu ska planläggas var helt uppodlat med tegar i nordsydlig riktning. Ungefär femtio år senare, på en laga skifteskarta från 1836, har bebyggelsen flyttats ut längs moränryggens kant och ett bostadshus och lada finns inom det aktuella planområdet. Ytterligare femtio år framåt, vid tiden för häradskartan omkring 1890, ligger det ett nytt, större bostadshus på samma plats. Ladan är borta och har ersatts med en ny och större byggnad, belägen cirka 20 meter väster om den gamla. Vid den arkeologiska undersökningen kunde rasmassor från det nyligen rivna byggnaderna konstateras. Inga spår efter de byggnader som stod på platsen 1836 kunde urskiljas i rasmassorna.

Genomförande och resultat

Vid utgrävningen deltog två arkeologer från Västarvet kulturmiljö. Undersökningen påbörjades i den östra delen av området, inom ytan där byggnader nyligen tagits ner. Ytorna var mycket störda av rasmassor, påförd jord och en väg. Platsen för bostadshuset kunde konstateras. Därefter schaktades området på den västra delen av moränryggen vilken visade sig vara opåverkad av bebyggelse. Slutligen undersöktes lermarkerna i

den södra delen av området. Sammanlagt upptogs en yta av 357 kvadratmeter fram fördelat på trettio schakt.

Boplatslämningar

Inom en yta av 3 324 kvadratmeter kunde förhistoriska boplatslämningar konstateras. Sammanlagt påträffades nitton anläggningar fördelat på nio schakt. Det var åtta stolphål, fyra mörkfärgningar, tre gropar, tre härdar samt en ränna. Samtliga anläggningar bedömdes på ytan och de flesta var av så tydlig förhistorisk karaktär att de inte profilgrävdes. Två anläggningar som var svårbedömda profilgrävdes och kunde fastställas vara stolphål. Inga fynd påträffades vid utredningen.

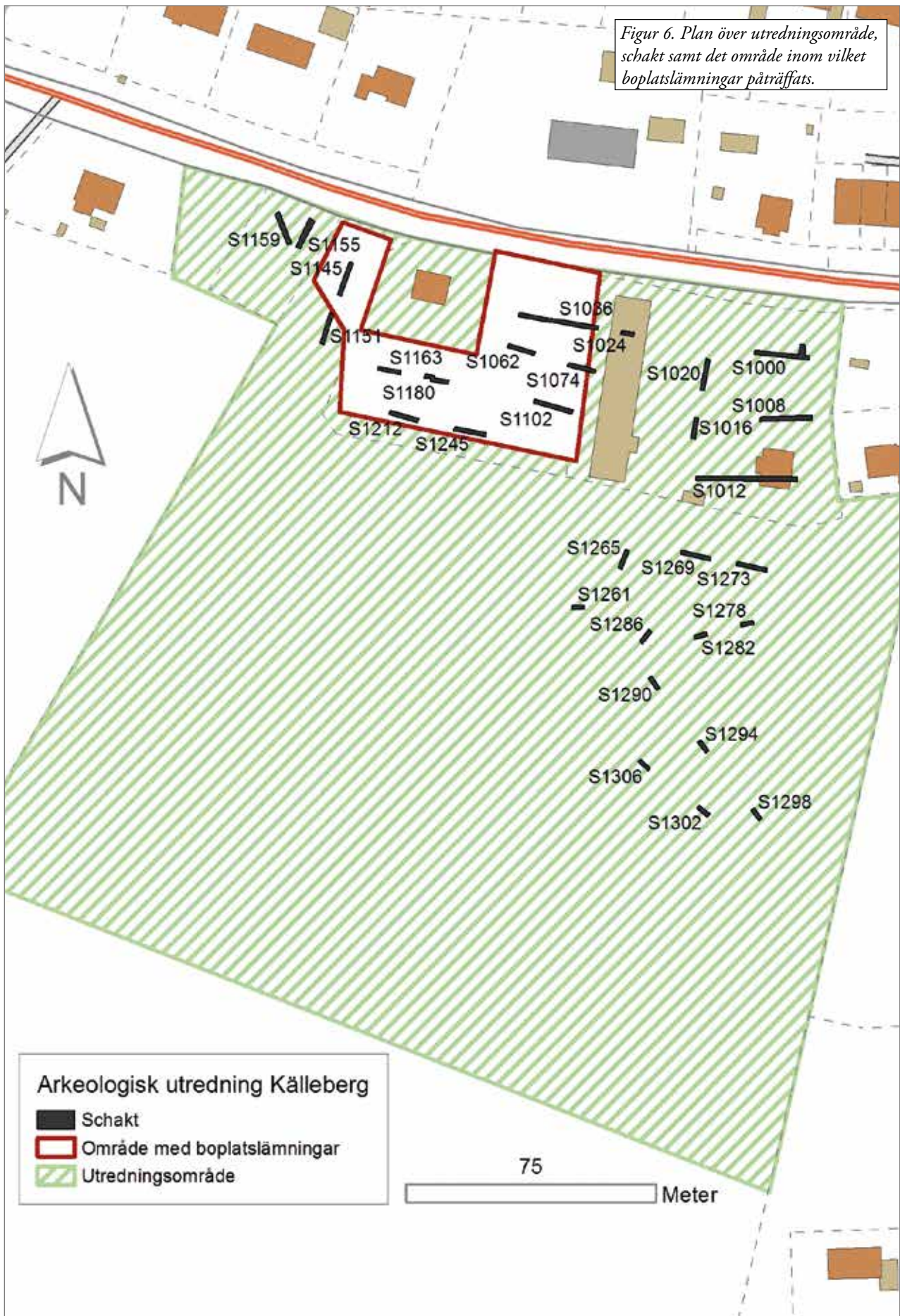
Antikvarisk kommentar

En förhistorisk boplats påträffades vid utredningen. Den sträcker sig av allt att döma delvis in i den befintliga tomten Källeberg 16:1. Ytterligare arkeologiska insatser anses vara nödvändiga vid fortsatt exploatering, för att avgränsa boplatsen och bedöma hur omfattande lämningarna är.

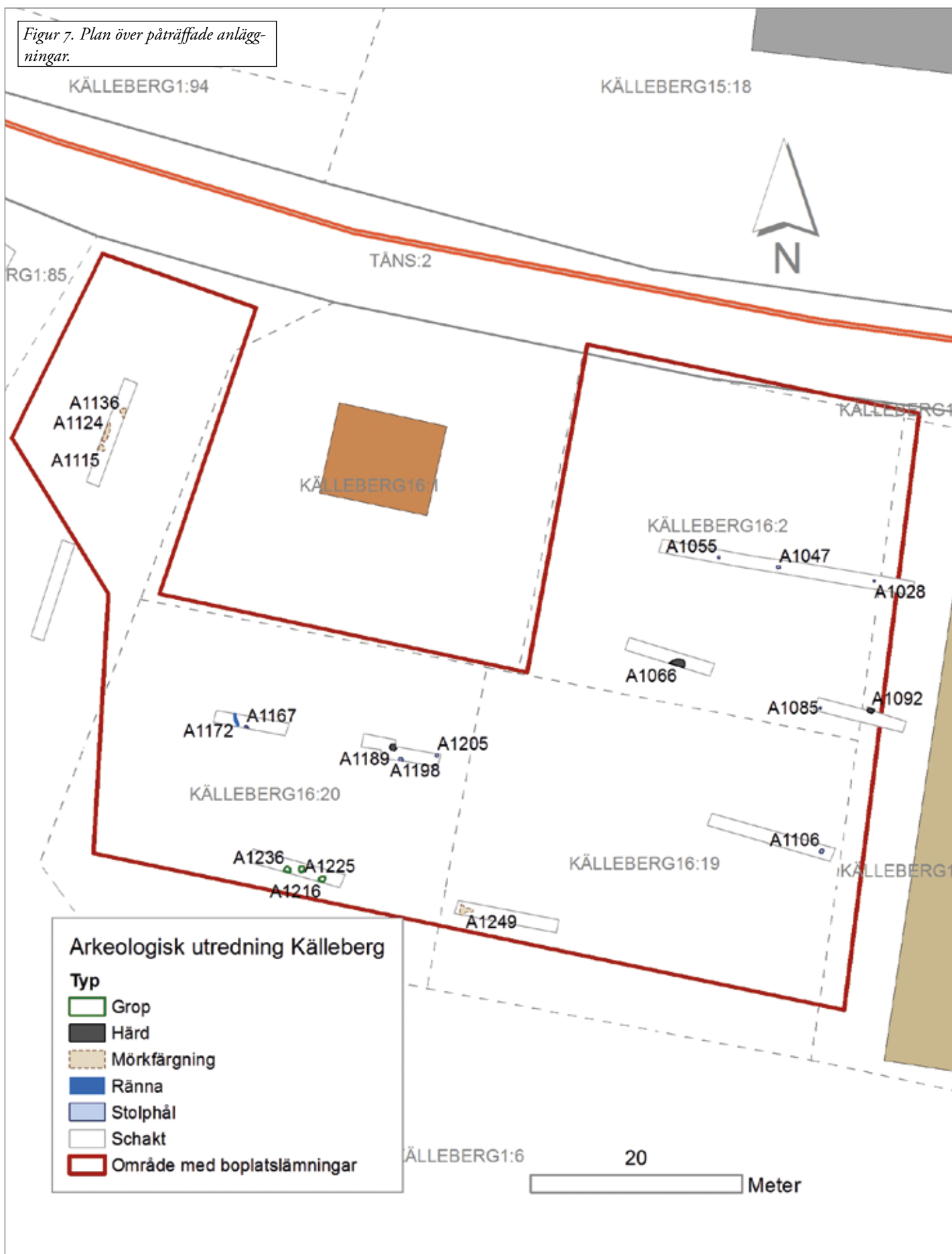
Resultat i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med utredningen var att klargöra om det fanns okända fornlämningar inom området samt att bedöma dessa avseende fornlämningsstatus. Det var också av vikt att den arkeologiska utredningen skulle resultera i ett planerings- och beslutsunderlag. Västarvet kulturmiljö anser att uppdraget är genomfört. Inga avvikelser från undersökningsplanen förekom.

Figur 6. Plan över utredningsområde, schakt samt det område inom vilket boplatsslämningar påträffats.

Figur 7. Plan över påträffade anläggningar.

Ankomst: 2019-05-24. Ärende: PLAN.2018.1 Handling: 1341027

Litteratur

Otryckta källor

FMTS, Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesinformationssystem

GSD-fastighetskartan, Lantmäteriet

Historiska kartor, Lantmäteriet

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst dnr: 431-10230-2018

Västarvet dnr: 2018-00237

Västarvet projektnr: 13479

Län: Västra Götalands län

Landskap: Dalsland

Kommun: Vänersborg

Socken: Brålanda

Fastighet: Källeberg 1:205, 1:6 m.fl.

Fornlämning: RAÄ Brålanda 178 (LI959:4645)

Koordinatsystem: Sweref 99 TM

Ansvarig institution: Västarvet kulturmiljö

Projektledare: Johanna Lega

Fältpersonal: Mats Hellgren

Fältarbetstid: 3 dagar

Arkiv: Västarvets diarium

Bilagor

Bilaga 1. *Schaktlista*

Bilaga 2. *Anläggningslista*

Bilaga 1. Schaktlista

Id	Längd × bredd	Matjordsdjup	Alvmaterial	Kommentar
S1000	16 × 1,2	0,38	Sand	Flera recenta nedgrävningar
S1008	16 × 1,2	0,3	Sand	En recent sotfläck
S1012	32 × 1,2	0,3	Sand	Schaktet går delvis igenom platsen för borttaget hus. Alven mestadels orörd
S1016	6 × 1,2	0,32	Sand	
S1020	9 × 1,2	0,32	Sand	
S1024	4 × 1,2	Ingen matjord		Recenta fyllningsmassor
S1036	23 × 1,2	0,28	Sand	
S1062	8 × 1,2	0,32	Sand	
S1074	9 × 1,2	0,34	Sand	Fyllningsmaterial längst i öster
S1102	12 × 1,2	0,02-0,24	Sand	
S1145	11 × 1,2	0,34	Sand, silt	
S1151	10 × 1,2	0,34	Sand, silt, lera	Lera som alvmaterial i schaktet södra halva
S1155	10 × 1,2	0,3	Sand	Plats för borttaget hus. Delar av grundmur framkom i schaktets södra del. Murbruk och tegel
S1159	6 × 1,2	0,3	Sand	Rasmassor, fyllningsmaterial
S1163	7 × 1,2	0,30	Lera	
S1180	8 × 1,2	0,32	Lera	
S1212	9 × 1,2	0,34	Sand, silt	
S1245	10 × 1,2	0,36	Sand, silt	
S1261	4 × 1,2	0,26	Lera	
S1265	4 × 1,2	0,24	Silt, lera	
S1269	10 × 1,2	0,28	Sand	
S1273	4 × 1,2	0,24	Lera	
S1278	4 × 1,2	0,26	Lera	
S1282	4 × 1,2	0,24	Lera	
S1286	4 × 1,2	0,24	Lera	
S1290	4 × 1,2	0,24	Lera	
S1294	4 × 1,2	0,24	Lera	
S1298	4 × 1,2	0,24	Lera	
S1302	4 × 1,2	0,24	Lera	
S1306	4 × 1,2	0,24	Lera	

Bilaga 2. Anläggningslista

Id	Typ	Beskrivning	Längd	Bredd	Djup	Form	Kommentar
A1028	Stolphål	Gråbrun sand	0,18	0,18	0,06	Rund	
A1047	Stolphål	Mörk gråbrun sand med kolstänk	0,32	0,32		Rund	
A1055	Stolphål	Gråbrun sand	0,24	0,24	0,1	Rund	
A1066	Härd	Sotig sand med mindre kolbitar och skörbränd stenar	1,58	0,74			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot söder
A1085	Stolphål	Gråbrun sand	0,24	0,24		Rund	
A1092	Härd	Sotig sand med kolbitar och enstaka skörbränd sten	0,72	0,5			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot norr
A1106	Stolphål	Gråbrun sand	0,42	0,35		Oval	
A1115	Mörkfärgning	Gråbrun sand med kolstänk	0,7	0,58			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot väster
A1124	Mörkfärgning	Gråbrun sand med kolstänk	2,04	0,44			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot väster
A1136	Mörkfärgning	Gråbrun sand med kolstänk	0,76	0,48			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot öster
A1167	Stolphål	Gråbrun lera	0,48	0,26		Rund	Går in i schaktvägg mot söder
A1172	Ränna	Gråbrun grusiga sand	1,40	0,40		Avlång	Går in i schaktvägg mot norr och söder
A1189	Härd	Sotig lera med mindre kolbitar och enstaka skörbrända stenar	0,7	0,68		Rund	
A1198	Stolphål	Gråbrun lera med kolstänk	0,44	0,34			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot söder
A1205	Stolphål	Gråbrun lera med kolstänk	0,36	0,32			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot norr
A1216	Grop	Gråbrun sand med kolstänk samt förekomst av bränd lera	0,56	0,56			Anläggningen fortsätter under schaktvägg i söder
A1225	Grop	Ljus gråbrun sand med kolstänk	0,63	0,54			
A1236	Grop		0,58	0,56			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot söder
A1249	Mörkfärgning	Gråbrun sand med kolstänk samt enstaka inslag av bränd lera	1,27	1,1		Oregelbunden	Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot söder och väster

